

LEERLINGENRESPONS : HOE LEERLINGEN ELKAARS TEKSTEN LEZEN EN BECOMMENTARIJEREN. OVER HOE DAT PRAKTISCH KAN.

Toen Rita Rymenans ons uitnodigde een artikel te leveren voor Vonk, drukte zij ons bij twee gelegenheden op het hart dat het een praktisch artikel moest worden. Bij de voorbereidingen voor dit artikel hebben we een paar mogelijke uitwerkingen onder de loupe genomen. Wat heel praktisch leek, was een aantal aanpakken die we zo in de loop van Rijlaarsdams studie over peer evaluation tegen kwamen bij elkaar te zetten. Daartegen was echter dat zoiets niet heel direct in de klas na te doen was, teveel op het niveau van ideetjes bleef. We stellen u daarom voor aan de hand van het werk van een leerling van een van ons, Charlotte, hoe in de cursus die Rijlaarsdam voor vijftienjarigen en ouder maakte, het werk in elkaar steekt (Rijlaarsdam, 1987). U kunt dan, naar we hopen, zien wat er omgaat in deze cursus, en zelf wijzigingen aanbrengen om de cursus beter te laten passen op uw manier van werken. Eerst schetsen we de hele cursus. Dan leggen we het vergrootglas op het derde cursusblok om te zien hoe dat allemaal echt gaat.

We kunnen dit in het bestek van dit artikel slechts kort doen. Wie geïnteresseerd is, kan een uitgebreide versie aanvragen bij de auteurs, Stichting Centrum voor Onderwijs-onderzoek, Grote Bickersstraat 72, 1013 KS Amsterdam.

De schrijfcursus

De schrijfcursus bestaat uit vier blokcursussen. In elk blok schrijven leerlingen een betogend opstel op basis van versterkte informatie. De eerste drie 'schrijfronden' zijn identiek gefaseerd ; de vierde is een synthese waarin alle processtappen uit de eerste drie schrijfronden zijn geïntegreerd. De fasering van een ronde is :

1. voorbereidende lessen, waarin theorie over teksten schrijven behandeld wordt, de schrijfp opdracht wordt verkend, de informatie over het onderwerp wordt bestudeerd, een klad of ontwerp wordt geschreven (een conceptualiserende versie) en eerste netversie ;
2. commentaarlessen, waarin leerlingen elkaars opstellen lezen en becommentariëren met formuleren en allerlei andere commentaaropdrachten vervullen, zoals het markeren van publiekgerichte zinnen, het onderstrepen van hoofdzinnen in alinea's enzovoort ;
3. commentaarverwerklessen, waarin leerlingen het commentaar dat zij van drie medeleerlingen kregen ordenen en samenvatten, er een keuze uit maken en die keuze beargumenteren, een herschrijfplan opstellen en hun eerste netversie herschrijven tot een definitieve versie.

De leerstof is cumulatief. In de eerste schrijfronde worden instructieteksten over doel- en publiekgerichtheid behandeld, in de tweede over structuur en betrouwbaarheid, in de derde over nieuwswaarde en taalgebruik. De vierde schrijfronde is zoals gezegd een synthese : de schrijfprocesopmerkingen die in de loop van de cursus gemaakt zijn, worden hier bijeengebracht tot een stappenplan, een procesplan.

De onderwerpen waarover geschreven wordt, zijn in samenhang gekozen met de theoretische zwaartepunten in de cursus. In de eerste ronde gaat het om de invloed van reclame op jongeren (doel-en publiekgerichtheid), in de tweede om de (vermeende) relatie tussen de aanwezigheid van buitenlandse werknemers en werkloosheid en woningnood (structuur : omdat er twee onderwerpen in een tekst behandeld moeten worden ; betrouwbaarheid : omdat het gaat om (voor)oordelen, die onderbouwd moeten worden of tegengesproken met feiten) ; in de derde om de relatie tussen t.v.-geweld en agressie op school (nieuwswaarde : omdat leerlingen hierover zelf "nieuws" kunnen maken door een klein onderzoekje te doen ; taalgebruik : omdat leerlingen bij dit onderwerp heel wat retorische middelen als litotes, hyperbool en ironie kunnen gebruiken), in de vierde ronde gaat het tenslotte om de vraag of er op de schoolfeesten alcohol geschonken zou mogen/moeten worden.

Naast alle voorbereidende en commentaar geef- en -verwerk-activiteiten van leerlingen, waarvan alle schriftelijke neerslagen in een ringband bewaard worden, zijn er enkele expliciete reflectie-opdrachten opgenomen. Wij noemen dat in de cursus nadenkcoëfeningen. Nadat de leerlingen hun eerste netversie hebben geschreven, maken zij hun eerste nadenkcoëfening door een antwoord te formuleren op de vraag : "wat vind ik van mijn eerste versie en hoe verliep het schrijfproces dit keer ?" Als leerlingen drie opstellen van medeleerlingen hebben gelezen, geven ze antwoord op de vraag : "wat heb ik geleerd van het lezen van andermans opstellen ?" Als zij daarna de opstellen becommentarieerd hebben, schrijven ze over de vraag "wat heb ik geleerd van het becommentariëren van andermans opstellen ?" Wie geïnteresseerd is in de resultaten van deze nadenkcoëfeningen, verwijs ik naar Rijlaarsdam, 1985 en Rijlaarsdam, 1986. Wie meer wil weten over de cursus kan de handelseditie van de cursus bekijken (Rijlaarsdam, 1987) of de cursus zoals die in een onderzoek naar de effecten van leerlingenrespons is gegeven (Rijlaarsdam, 1986 b).

Tot zover een globale beschrijving van de gehele cursus. Zoals beloofd kijken we naar de derde ronde, over nieuwswaarde en taalgebruik. We doen dat aan de hand van het werk van Charlotte, een leerlinge in de derde klas Atheneum (1986-1987). We delen alle activiteiten op dezelfde wijze

als hiervoor in : eerst de voorbereidende activiteiten, dan de lessen waarin commentaar geven aan bod komt en vervolgens de fase waarin het commentaar verwerkt wordt tot een herschreven versie. Voor de goede orde : de derde klas Atheneum krijgt bij ons drie uur (veel te weinig natuurlijk, maar het kan erger : een derde klas gymnasium krijgt er hier en daar maar twee) Nederlands.

Vorbereidende lessen

Aan het eind van een les vertel ik dat we aan de derde ronde beginnen. Dat houdt in dat leerlingen een week de tijd krijgen om de instructieteksten over nieuwswaarde (8 pagina's) en taalgebruik (6 pagina's) te bestuderen en de vragen daarover te maken. Wat ook moet gebeuren in die week is het bestuderen van de informatie over het onderwerp. De informatie bestaat voor het grootste gedeelte uit een klein boekje, waarin theorieën en onderzoeken samengevat zijn over de effecten van t.v.-geweld op kinderen en jeugdigen, met als titel T.V.-geweld voor beginners. Tenslotte moeten leerlingen een aantal voorbereidende opdrachten maken, waarvan er één bestaat uit een klein onderzoekje dat gevierd moet worden verricht en dat gaat over de hoeveelheid tijd die leerlingen van deze leeftijd besteden aan t.v.-kijken en de hoeveelheid en aard van geweldscènes die zij in een week te zien krijgen.

In de schrijfpdracht gaat het erom stelling te nemen tegen de oudercommissie, die ervoor pleit de videorecorder in de leerlingenkantine weg te halen, omdat er veel kneukfilms worden gedraaid en het vandalisme in de school lijkt toe te nemen (daardoor ?).

Over de schrijftheorie moeten leerlingen thuis 'controle vragen' maken, die in de les besproken zullen worden. Hieronder volgen vier voorbeelden van vragen en de antwoorden van Charlotte.

CONTROLEVRAGEN OVER NIEUWSWAARDE EN TAALGEBRUIK

1. Leg uit dat nieuwswaarde en publiekgerichtheid een verband vertonen met elkaar.

Antwoord Charlotte :

1. Nieuws is niet voor elk publiek nieuws. Voor het ene publiek wel en voor het andere niet.

2. In de theorie worden drie eisen voor nieuwswaarde genoemd als het om de inhoud van een opstel gaat.

Welke drie eisen zijn dat ?

Antwoord Charlotte :

2. a. - Wat verwacht de lezer ?

b. - Hoe groot is de afstand tussen de lezer en het nieuws ?

c. - Is het nieuws voelbaar ?

3. Is nieuwswaarde een gevolg van goed kunnen schrijven of goed voorbereiden ? Licht je antwoord toe.

Antwoord Charlotte :

3. Nieuwswaarde is volgens mij een gevolg van goed kunnen voorbereiden, want je moet al iets van het onderwerp afweten, en je moet ook weten wat je lezers er al vanaf weten. Nieuwswaarde is ook een gevolg van goed kunnen schrijven, want je moet het taalgebruik concreet maken ➡ je kunt het dan beter vertellen en zo wordt het ook aantrekkelijker.

4. In de paragraaf 'Taalgebruik en effecten' worden 5 taaltrucjes besproken.

Bedenk zelf bij elke truc een voorbeeld dat zou kunnen passen in een opstel over de schadelijkheid van een videorecorder in de overblijfruimte. Schrijf de voorbeelden op. Antwoord Charlotte (fragment) :

Voorbeeld opsomming :

"We kennen nu de video-affaire, waarin bleek dat de oudercommissie de video weg wilde hebben.

We kennen de klacht van de oudercommissie, die leidde tot een discussie.

We kennen de leugenachtigheden rondom de plaatsing van de videorecorder in de kantine, waarover veel gekletst wordt."

Voorbeeld onder ons, één pot nat :

"Oh, oh, oh, wat worden we toch weer beïnvloed."

Voorbeeld suggestief taalgebruik :

"Waarom bederft de oudercommissie nou ons plezier, en pikt ze de videorecorder onder onze neus vandaan ?"

Er vinden dan nog een paar voorbereidende activiteiten plaats om leerlingen te helpen hun standpunt in de discussie te bepalen en argumenten en ondersteunende feiten in stelling te brengen.

Charlotte schrijft vier kladjes, voordat zij het volgende opstel inlevert op zogenaamd zelfkopiërend papier, waardoor in één schrijfbeweging vier kopieën ontstaan.

STA..... OF IK SCHIET !!!

Nog zo'n uitspraak, zoals b.v. : "Je geld of je leven !", heb je op de t.v. wel meer dan 1000x gehoord. Of je dit nou zelf ook gaat zeggen met een pistool in je hand, als je met een gang over straat loopt, doordat je net een geweldfilm op school hebt gezien, is nog de vraag.

Oh, oh, oh, en wat worden we toch weer beïnvloed door de zogenaamde oudercommissie, die tegen de video op school is ! Ik ben zeer tegen deze stelling van de oudercommissie.

Jij vind de school er toch ook
 veel gezelliger van worden, als er
 een video is, als er iets te
beleven is ??

Misschien komen er ook wel wat
 meer leerlingen naar school, omdat
 ze weten dat vandaag die en die
 film gedraaid wordt, wie weet .....

Tja, geweld wordt er altijd wel
 gepleegd. Uit laboratorische experimenten
 blijkt dat de meeste onder ons er
 niet vatbaar voor zijn. Soms verlaagt
 het kijken van t.v. geweld zelfs de
 agressie, b.v. bij films met een
 afschuwwekkende werking. Als jij
 net op de video hebt zien gebeuren
 dat een jochie ruzie heeft met
 iemand, en voortaan een mes
 besluit te gebruiken als verdedeging,
 en er komt iemand op dat joch af, en
 dat jochie steekt 'm dood, ben jij
 natuurlijk wel een beetje geschrokken,
 en ga je heus niet met je zak-
 mesje je aartsvijand doodsteken ! De
 oudercommissie met z'n stomiteiten
 gelooft blijkbaar dat dit wel het
 geval is. Wij hebben toch heus wel
 een beetje controle over de agressie ?
 Waarom maken ze zich nou zo
 druk ? Zij hoeven er toch niet naar
 te kijken en het gaat toch om ons
 plezier ? En trouwens, als er een
 stelletje ongeveer 1 1/2 uur naar een
 film aan 't kijken zijn, scheelt
 dat wel weer zo'n 20 vernielde
 fietsen !!!

Laat je dus niet beïnvloeden door
 de oudercommissie, laat geen
 beslissingen nemen over je
 eigen plezier !!

Bronnen : beetje geweld, onderdeel : laboratorium experi-
 menten

Charlotte maakt thuis nadenkcoefening 1, waarin ze haar
 opstel overdenkt en haar schrijfproces.

NADENKCOEFENING 1

In het begin leek het mij wel een gemakkelijk onderwerp,
 maar toen ik al de info had doorgelezen viel dat wel even
 tegen. Ik wist nl. niet zo goed voor welke groep ik zou

kiezen. Met de titel heb ik nooit veel problemen. Meestal is het zo dat ik al een stuk of 5 titels in m'n hoofd heb, en dan weet ik niet welke het beste is. Zo ging het dus nu ook. De inleiding schrijf ik ook altijd in 1x op. Over het middenstuk had ik wel even hard na moeten denken, en nu is het nog niet goed. Ik vond het maar moeilijk om nieuwswaarde en taalgebruik te gebruiken in m'n opstel. Het slot vind ik ook nooit moeilijk, want als ik eenmaal het middenstuk heb, komt vanzelf het slot opdagen. De titel vind ik best wel goed. De inleiding kan beter, maar ik ben er toch tevreden over. Het middenstuk voldoet niet aan nieuwswaarde (inleiding en slot ook niet). Wel een zin gebruikt van ironie (taalgebruik). Ik heb niet echt lett. een citaat gebruikt, dat moet de volgende keer maar beter. Ik heb een voorbeeld gestopt bij agressieverlagende werking van 10 zinnen !!! Een beetje te lang dus. Het slot vind ik ook wel redelijk : waarschuwing dat je je niet moet laten beïnvloeden door de oudercommissie i.p.v. door het geweld.

Commentaargeeflessen

De eerste les van deze fase is altijd spannend. Ik geef iedereen een exemplaar van het eigen opstel terug en drie opstellen, elk van een andere leerling. Wat zijn ze nieuwsgierig naar elkaars opstellen. Ze moeten de opstellen eerst lezen, om hun nieuwsgierigheid te bevredigen, daarna per opstel een reactieformulier invullen en een tweede nadenkoefening maken. Daarna moet elk opstel grondig becommentarieerd worden m.b.v. het commentaarformulier en ook daarna moeten leerlingen een nadenkoefening maken, waarin ze de leereffecten van het becommentariëren trachten te noteren.

Charlotte leest dus drie opstellen, maakt een nadenkoefening, becommentarieert de drie opstellen en maakt weer een nadenkoefening. Tegelijkertijd zijn drie andere leerlingen met Charlottes opstel bezig.

Charlotte doet haar commentaarwerk met veel inzet. Ruimtegebrek noopt ons ertoe hier verder niet te laten zien hoe zij anderen op weg helpt met een volgende versie. Wat zij ervan leerde, kunnen we nog wel laten zien door haar nadenkoefeningen.

Eerst volgt nu het reactieformulier, waar leerlingen snel, subjectief op andermans opstellen reageren.

REACTIEFORMULIER : DE EERSTE INDRUK

	zeer mee eens			zeer mee oneens		
1. Ik ben eigenlijk niet overtuigd	1	2	3	4	5	
2. Het werd me heel duidelijk wat ik moest gaan denken	5	4	3	2	1	
3. Ik werd echt bij het onderwerp betrokken	5	4	3	2	1	
4. In de inleiding kreeg ik het gevoel : dit moet ik lezen	5	4	3	2	1	
5. Ik vond de schrijver van de hak op de tak springen	1	2	3	4	5	
6. Ik kon de opbouw heel goed volgen	5	4	3	2	1	
7. Ik kreeg tijdens het lezen weleens het ge- voel : "kom nou, de schrijver belicht maar één kant van de zaak !"	1	2	3	4	5	
8. Ik dacht bij het lezen : "de schrijver zegt dit nu wel, maar waar zijn de bewijzen, de argumenten ?"	1	2	3	4	5	
9. Ik kwam in dit opstel een heel aardig in- houdelijk nieuwtje tegen	5	4	3	2	1	
10. Ik kreeg in dit opstel een heel andere kijk op het onderwerp, het probleem	5	4	3	2	1	
11. Ik vond het taalgebruik heel goed te be- grijpen	5	4	3	2	1	
12. Ik vond het taalgebruik eentonig, niet iets aardig of verrassends in de zinnen en de woorden	1	2	3	4	5	

Noteer tenslotte kort welke indruk het opstel op u maakte. Dit is heel belangrijk voor de schrijver om te weten !

.....
 .....
 .....

Als Charlotte drie opstellen heeft gelezen en erop heeft gereageerd, schrijft ze dit n.a.v. de nadenkopdracht.

NADENKOEFFENING 2

Ik ben door het lezen te weten gekomen dat er voor de zoveelste keer 3 hele verschillende opstellen zijn geschreven. Van het lezen daarvan heb ik geleerd :

- 1) Dat het fijn voor de lezer is als je een moeilijk taalgebruik en een makkelijk taalgebruik gebruikt. Je loopt dan geen risico dat de lezer zich te groot voelt voor dit opstel, of juist andersom.*
- 2) Dat het toch niet zo fijn voor de lezer is als je de hele tijd vraagtekens achter zinnen plakt. Eerst vond ik dit nl. een uitmuntent taaltrucje !!*
- 3) Dat het opstel echt veel leuker, fleuriger, aantrekkelijker, beter, enz. is als er iets van nieuwswaarde in voorkomt. En dan vooral gelet op :
  - ironie
  - overdrijven
  - opsomming. (is erg moeilijk)*
- 4) Dat ik gelukkig niet de enige ben die niet gebruik heeft gemaakt van opsomming en overdrijven.*

Voor in mijn herschrijfplan heb ik een paar nieuwtjes ontdekt :

- > Ook als feit moet gebruiken dat je geweld ook thuis ziet, en een paar filmen meer of minder toch niets uitmaakt.*
- > Ik ook wat meer over de andere kant van het probleem moet opschrijven - ik had nl. alleen voor mijn doel feiten en citaten gebruikt. Dus in m'n herschrijfplan moet iets komen van : De ouderraad heeft er wel gelijk in dat .....*

Vervolgens worden de drie opstellen die ieder heeft, grondig becommentarieerd. De leerlingen moesten elkaar commentaar geven op zes aspecten : doelgerichtheid, publiekgerichtheid, structuur, betrouwbaarheid, nieuwswaarde en taalgebruik. Over elk aspect formuleerden we vijf commentaarvragen. Een commentator moet zo'n vraag beantwoorden op een multoviel door het antwoordcijfer te geven en er een toelichting bij te schrijven. U ziet dat er al een soort standaardtoelichtingen geschreven zijn. Vaak moeten leerlingen nog iets aanvullen en moeten zij een met de vraag corresponderend cijfer in het opstel noteren om aan te geven op welke passage het commentaar slaat. Omdat nieuwswaarde en taalgebruik de nieuwe leerstof was, begonnen leerlingen daarmee. Uit de andere clusters van vijf vragen werden er steeds twee geselecteerd, om leerlingen niet voor de onmogelijke opdracht te stellen dertig vragen te beantwoorden, en dat voor drie opstellen te doen. Om te kunnen volgen welk commentaar Charlotte kreeg, namen we hieronder enkele commentaarvragen op, die we in deze schrijfronde gebruikten. Wat volgt zijn de vragen over nieuwswaarde. Wie geïnteresseerd is in het hele instrument, raadplege Rijlaarsdam 1986, bijlage A, of Rijlaarsdam 1987.

N I E U W S W A A R D E

Als je nog eens wilt nalezen wat nieuwswaarde is, lees dan 3A 47 - 3A 55.

Bedenk nog dit:

1. nieuws is wat onverwacht is voor de lezer (qua inhoud: vraag 21 en 25; qua presentatie: vraag 24)
2. wat zich dichtbij de lezer afspeelt is eerder nieuws dan vergelijkbare gebeurtenissen buiten de omgeving van de lezer (vraag 22)
3. concrete zaken worden eerder als nieuws ervaren dan abstracte (vraag 23)

Voordat je de vragen 21-25 beantwoordt, maak je eerst de opdracht die boven vraag 21 geformuleerd is.

Opdracht: Plaats in een kantlijn nieuw! bij de passage, waarvan je vindt, dat er een element van nieuwswaarde in zit ("Mh, dat wist ik niet").

21. Is er nieuws, onverwachte informatie in dit opstel?

1	2	3	4	5
nee!	nee	ja, maar	ja	ja!
In dit opstel zitten gegevens (feiten, argumenten) zoals je in alle opstellen over dit onderwerp zou kunnen lezen. Dit opstel voegt niets toe aan de kennis van lezers over dit onderwerp. Ik heb geen nieuwe ideeën over dit onderwerp in je opstel kunnen vinden. Informatief niet waardevol.		Er zit één idee in dat nieuw is (zie 21 in de kantlijn). Je moet dat idee (gegevens, argument) wat minder "verstopten" in de tekst, meer uitwerken. Dan wordt je tekst informatiever.		In dit opstel zit veel nieuwe informatie. Natuurlijk is het onmogelijk om allemaal nieuwe feiten en argumenten aan te dragen, maar wat je bij (21 in de kantlijn) vertelt, zal wel nieuw zijn voor veel lezers. Als lezers jouw opstel gelezen hebben, weten ze meer van het onderwerp af dan daarvoor. Informatief waardevol.

22. Is er informatie (gegevens, feiten, argumenten, voorbeelden) uit de leefwereld van de lezers die hen aanspreekt?

1	2	3	4	5
nee!	nee	ja, maar	ja	ja!
In dit opstel zitten geen gegevens uit de leefwereld van je lezers. De informatie is ver van de lezers af, ze hebben weinig met die gegevens te maken. Je moet proberen feiten te gebruiken die lezers herkennen, waar ze iets mee te maken hebben. Informatief interessant.		Een enkele keer (zie mijn 22 in de kantlijn) schemert iets in het opstel waarmee je je lezers bij het onderwerp betreft. Zoek meer van die gegevens, werk ze meer uit.		In dit opstel zitten gegevens (zie mijn 22 in de kantlijn) uit de leefwereld van je lezers. Je laat zien dat het probleem dichtbij huis is, dan zij zullen denken. Informatief interessant.

23. Is er concrete informatie (feiten, argumenten)?

1	2	3	4	5
nee!	nee	ja, maar	ja	ja!

De informatie is erg abstract. Lezers kunnen zich niet veel voostellen bij deze behandeling van het probleem. Je moet gedetailleerder uitwerken.

Soms (zie mijn 23) geef je heel concrete informatie. Toch overheerst een wat grove, oppervlakkige, abstracte behandeling van het probleem. Je zou gedetailleerder moeten uitwerken.

De informatie is concreet waar nodig. Je benadert het probleem niet op een 'theoretische' manier, maar heel praktisch. Lezers kunnen zich het probleem voorstellen ("aanvoelen") door de informatie die je geeft. Vooral bij (23) vind ik de informatie concreet.

24. Is de presentatie van de gegevens origineel?

1	2	3	4	5
nee!	nee	ja, maar	ja	ja!

De gegevens worden gepresenteerd zoals lezers die verwachten. In de meeste opstellen over dit onderwerp zal de ordening van de gegevens zo zijn als in dit opstel. Hoe goed het opstel ook zou zijn, de behandelwijze is niet origineel.

Hier en daar (zie mijn 24 in de kantlijn) doe je verrassende, originele dingen met je gegevens. Er overheerst echter toch een "gewone" presentatie, zodat je niet kunt zeggen dat het opstel origineel qua presentatie is.

De ordening van de informatie is verrassend. Deze rangschikking zou de lezer niet verwachten. Dat maakt het opstel bijzonder. Al is het oud nieuws, je steekt het in een nieuw jasje. (Vooral bij 24 doe je iets heel goeds!)

25. Krijgen de lezers een andere kijk op het onderwerp?

1	2	3	4	5
nee!	nee	ja, maar	ja	ja!

Lezers zullen niet anders tegen het probleem aan gaan kijken. Je werpt geen nieuw licht op het probleem waardoor het duidelijker wordt of waardoor lezers anders zullen gaan denken. Iedereen denkt er ongeveer zo over als jij.

Zen beetje. Er zit een passage in (zie mijn 25) waarin je een nieuw licht op het probleem werpt. Zou je die passage niet uitwerken? Dan benader je het probleem van een heel onverwacht gezichtspunt.

Lezers zullen anders tegen het probleem aan gaan kijken. Je werpt een heel nieuw licht op op het probleem. Je bekijkt het net even van een andere kant als de meesten zullen doen. Je brengt de lezer op z'n minst aan het twijfelen.

Charlotte maakt veel werk van haar commentaar op de drie opstellen. Over elk opstel doet ze 1 1/2 uur. Dat is veel : de meeste leerlingen in deze klas besteden drie kwartier à een uur aan een opstel. Ze schrijft ter afronding van deze fase haar derde nadenkcoefening.

NADENKCOEFENING 3

Van het commentaar geven op de opstellen heb ik geleerd dat :

- 1. Het slot niet per se een andere geformuleerde samenvattende zin hoeft te hebben, dat je b.v. ook nog een grapje kan maken. Het slot hoeft niet altijd een stelling te bevatten, vind ik.*
- 2. De 2 gegevens ironie, en overdrijven niet alleen in het middestuk gebruikt hoeven te worden, dat het voor de lezer dus ook leuk is als er op het einde een grapje gemaakt wordt (1 en 2 zijn hetzelfde ! nou ja !)*
- 3. Dat het echt verschrikkelijk moeilijk is om overwachte info in je opstel te stoppen, zodat de lezers meer van het onderwerp afweten dan daarvoor.*
- 4. Dat het ook erg moeilijk is om er voor te zorgen dat lezers een andere kijk op het probleem krijgen.*
- 5. Alle 3 de opstellen een andere zinsbouw hebben (qua lengte) : de een gebruikt achter elkaar korte zinnen, de ander weer lange. Voor de herschrijving ga ik vooral letten op :*
  - De zinsopbouw : of die gevarieerd genoeg is, dus m.b.v. korte en lange zinnen.*
  - Opsomming : toch proberen er een te vinden voor m'n opstel.*
  - Onverwachte info : ik ga proberen een stukje onverwachte info in m'n opstel te proppen, zodat de lezer hoop ik iets zal denken van : Hé, dat wist ik nog niet !*

Commentaarverwerklessen

Alle opstellen en commentaren zijn bij mij ingeleverd. Via een handig systeempje deel ik al het werk uit : iedereen heeft nu drie kopieën van zijn/haar opstel, waarin allerlei krassen, opmerkingen en nummers staan en multobladen vol met cijfers en opmerkingen, behalve zes leerlingen, die nog maar over twee commentaren beschikken, omdat twee leerlingen ziek zijn. Twee leerlingen zullen het werk bij de zieken thuis ophalen. De opdracht is een week later zo ver te zijn dat de definitieve, herschreven versie in de les geschreven kan worden.

Charlotte begint met de eerste opdracht van de commentaarverwerklessen : het ordenen van het commentaar. Ze vult een schemaatje in om een overzicht te krijgen over alle cijfertjes. Dan gaat zij samenvatten. Om te kunnen zien welk commentaar Charlotte kreeg en wat zij ermee deed, namen we fragmenten op van het commentaar van de drie leerlingen die haar werk bekeken. We beperken de vloot-schouw tot het onderdeel nieuwswaarde.

OPSTEL VAN : CHARLOTTE
REACTIE VAN : ARTHUR (fragment)

Algemene indruk :

Je doet je best om mij te overtuigen maar dat lukt alleen niet zo erg. Het was wel aardig om te lezen ; er zaten wel leuke zinnen in. Het was wel aan de korte kant maar er zit voldoende bruikbare informatie in.

Nieuws waarde :

- 21. 2 er zit maar weinig nieuwe informatie in, je gebruikt genoeg informatie maar wel bekende informatie.
- 22. 5 ja je bent goed bezig hier ! Ik kan mijn eigen goed inleven in de voorbeelden die jij geeft. Goed zo !
- 23. 4 je kalkt het probleem niet zo maar op het papier, maar je geeft voorbeelden etc., en je werkt zo langzaam naar het probleem toe.
- 24. 2 je informatie kan origineler gepresenteerd worden ; de presentatie van jou informatie is te "gewoon".
- 25. 3 als je deze passage wat meer uitwerkt (zie mijn 25 in de kantlijn) krijgt het probleem een heel ander gezichtspunt.

OPSTEL VAN : CHARLOTTE
REACTIE VAN : LAURA (FRAGMENT)

Algemene indruk :

Ik vond het nogal leuk geschreven en ook een handschrift waar ik bij dacht : "Lekker om te lezen." Je versterkte ook goed je argumenten. (Mooi !) Alleen de meeste informatie wist ik al en werd ook zo geschreven hoe ik het ook zou doen.

Nieuws waarde :

- 21. 3 Nou niet echt maar wel leuk gepresenteerd.
- 22. 5 Ja, je voorbeelden zijn heel mooi en "dichtbij huis" gekozen.
- 23. 5 Ja, je kan alles goed aanvoelen.
- 24. 4 Nou, de presentatie is niet erg origineel, maar toch zit er iets in.
- 25. 3 Nou, het is een beetje "simpel", maar wel leuk gepresenteerd.

OPSTEL VAN : CHARLOTTE
REACTIE VAN : EMMA (FRAGMENT)

Algemene indruk :

Qua taalgebruik enzo is het wel een aardig opstel maar je hebt niet echt goede argumenten. Je laat de tegenpartij geen seconde aan het woord, dat moet je wel doen want anders denkt de lezer ook van "jemig" die schrijft ook met oogkleppen op ! En je moet niet alleen de tegenpartij laten kletsen maar het probleem ook van de andere kant bekijken : je hebt 2 soorten beïnvloeding ->

- * de directe beïnvloeding
  - * na lange tijd beïnvloeding, d.w.z. : door vaak geweld te zien raken de mensen er gewend aan om het te zien en schrikken er niet meer van : je zou de tegenpartij kunnen afschepen met : als we aan 't geweld gewend zijn geraakt maakt zo'n filmpje op school niet meer uit en die (die film dus) zal heus niet leiden tot die gewinning !
- Je bent lekker agressief t.o.v. de oudercommissie !

Nieuwswaarde:

- 21. 2 Er zit nix nieuws in, misschien was dat wel het geval geweest als je die laboratorische experimenten (zie 21 text) meer had uitgewerkt
- 22. 3 je zou wat meer voorbeelden kunnen noemen die zeg maar bij onze school horen want daardoor is het meer betrokken bij de leefwereld.
- 23. 3 het is wel concreet maar vaak nog een beetje te oppervlakkig (zie ook vorige vraag) je moet dus die vb doen, vooral bij mijn 23 in text.
- 24. 2 de presentatie is nogal saai en ongewoon, er staat niet iets in wat er uit springt van originaliteit. Je moet ook feller zijn dan wordt 't wat pittiger.
- 25. 2 nee, de lezers krijgen geen andere kijk op het onderwerp. Het is zo altijd : kinderen voor, en de oudjes zijn er tegen. Dat is niet zo erg als je maar met goeie tegenargu's komt en die ontbreken zo af en toe. (je enige argu is de zelfcontrole).

Charlottes samenvatting van het commentaar voor wat de nieuwswaarde van haar opstel betreft :

- * De 1e is geen nieuwtje tegengekomen, en kreeg ook geen andere kijk. De 2e ook niet, en ook helemaal geen andere kijk. De 3e geen andere kijk, maar wel een nieuwtje.
- * De 1e vind dat er geen nieuws is, en dat de lezers geen andere kijk op het probleem krijgen, want het is simpel. De 2e ziet ook geen nieuws, en mist b.v. voor de leefwereld v.d. lezers. De info is ook vaak te oppervlakkig. Presentatie is saai + gewoontjes. Lezers krijgen ook geen andere kijk.

Na het samenvatten moet Charlotte een commentaar op de commentaren schrijven, waarin ze afweegt wat zij van het commentaar accepteert en wat zij afwijst. Ze doet dat door voor elk commentaar twee kolommen te maken : een voor het geaccepteerde en een voor het afgewezen commentaar. Ze eindigt haar evaluatie met een commentaar op de kwaliteit van de commentatoren :

ALGEMEEN COMMENTAAR

- * Emma die is de hele tijd zeer streng, ze geeft alleen maar 2tjes en 3tjes. En bijna geen 4, en helemaal geen 5. Bijv.b. : Arthur en Laura geven allebei een 5 voor of het duidelijk is wat de lezers moeten gaan denken, en zij geeft een 3, en dat gebeurt nog 6 keer, zie Cl. Ik denk omdat het komt omdat ze ook niet echt antwoord op de vraag - ze dwaalt steeds van de vraag af en begint over iets anders wat dan wel weer waar is.
- * Laura is het tegenovergestelde van Emma : zij is de hele tijd positief - té positief zelfs. Ze heeft 15 (5)en gegeven en 9 (4)en ! D.w.z. (6) (3)en, en geen een (2) of (1)!!! Een voorbeeld : Emma en Arthur zijn niet overtuigd - allebei een (3), en zij 'n (5). En dit gebeurt nog precies "9" keer !!! (zie Cl).
- Soms is het helemaal niet waar wat ze dan achter de 4 of 5 opkalkt. B.v. : ze geeft een (4) voor de taalfouten, en zegt dus ook dat er geen taalfouten zijn, maar er zijn er wel een stuk of 7 !
- * Arthur Nu zou je denken : "Nou deze zal dan wel goed zijn, hij zit er net midden in", maar dat is niet zo. Als je naar Cl kijkt, heeft hij wel steeds het gemiddelde van Emma en Laura, met de cijfertjes zit het dus wel goed. Maar wat erachter staat niet altijd. B.v. hij vindt het taalgebruik te moeilijk en geeft dus ook een (2). Maar de anderen geven ook een laag cijfer, maar omdat het taalgebruik te makkelijk is !!

Wat dan volgt is een buitengewoon belangrijke stap : het opstellen van een herschrijfplan. Op basis van de eerste versie, de resultaten van de nadenkoefeningen, het lezen en becommentariëren van andermans teksten en het ontvangen commentaar, stelt Charlotte een vrij uitvoerig en gedetailleerd herschrijfplan op. Op die wijze leren wij leerlingen enigszins tekst te plannen, wat gemakkelijker is bij herschrijven dan bij eerste versies, omdat de stofvinding voor het overgrote deel achter de rug is. Een klein deel van Charlottes plan volgt.

HERSCHRIJFPLAN (fragment)

C4

A) Wat ga ik veranderen ?

B) Hoe ga ik het veranderen ?

* Middenstuk :

OEPS ! Er moet meer betrouwbare info. in, en 'n ander v.b., wat dichtbij de lezer is. Ook info + argumenten erbij v.d. andere kant bekeken. Ook meer alinea's toepassen, zodat het geen letterzee is.

De le zin in m'n oude opstel klopt ook geen bakkes van : "Oh, oh, oh, en wat worden we toch weer beïnvloed door de zogenaamde oudercommissie, die tegen de video op school is !" Je wordt toch niet beïnvloed door de o.c. !! Het woordje na oh, oh, oh laat ik ook maar weg, en ook het woordje zogenaamd, dat slaat eigenlijk ook nergens op ! Het wordt dus waarschijnlijk : "Oh, oh, oh, wat worden we toch weer beïnvloed door de video op

school, waar de o.c. tegen is !" V. de zin : "Ik ben zeer tegen de stelling v.d. o.c.", maak ik : "Ik ben erg tegen... Regel 17 tm 20 -- die zin laat ik zo. Ik doe dat voorbeeld wat dichtbij huis is gezocht ook in deze alinea. Daarna doe ik dat v. die 20 fietsen v. regel 48 t.m. 52 ook bij deze alinea. Oh ja, dat v.b. daar ga ik het wel hebben over het vervelen op het vogelplein, en dat je dan ook sneller tot vandalisme in staat bent. In een nieuwe alinea, die er dus eerst niet was, ga ik zo'n zinnetje zetten als : "We zien het geweld toch ook thuis op de t.v. ?" In deze alinea komt dan ook iets te staan v.d. gewenning v.h. zien v. t.v. geweld. Zin bij regel 26 t.m. 31 blijft ook in opstel, weer in een andere alinea.

Charlotte bereidt thuis de laatste versie voor. Ze schrijft in haar oude opstel, propt er stukjes bij en maakt alvast kladjes, zodat ze in de les alleen nog maar een slot hoeft te schrijven en de hele zaak in het net moet overschrijven.

Die dag schrijft iedereen in de les intensief de definitieve versie van zijn opstel. Niet iedereen krijgt het af. Er wordt in de pauze doorgewerkt. Charlotte is er één van : ze werkt nog 10 minuten door. Iedereen levert de map in, waarin alle oefeningen en opdrachten netjes opgeborgen moeten zijn.

STA ....., OF IK SCHIET !!!

Nog zo'n uitspraak, zoals b.v. "Je geld of je leven !", heb je op de t.v. wel meer dan 1.000x gehoord. Ik vraag me af of je dit nou zelf ook gaat zeggen, als je 's avonds met "the gang" over straat loopt, doordat je net een geweldfilm achter de rug hebt.

Oh, oh, oh, wat worden we toch weer beïnvloed door de video op school, waar de oudercommissie tegen is ! Ik ben erg tegen deze stelling van de oudercommissie.

Jij vindt de school er toch ook veel gezelliger op worden, als er een video is, als er iets te beleven valt ? Als er 'n video is, hoeven we ons ook niet te vervelen op het Vogelplein. Bovendien is het zo dat als je je op het Vogelplein verveelt, sneller tot "vandalisme" komt dan wanneer je wat te doen hebt. Als je b.v. 1 1/2 uur naar een film aan't kijken bent, scheelt dat wel weer zo'n 20 vernielde fietsen in de fietsenkelder !!

Trouwens, als we het geweld niet op school zien, dan zien we het toch thuis ? En als we aan 't geweld gewend zijn geraakt, dan maakt zo'n

filmpje op school ook niets meer uit. Uit laboratorium experimenten is gebleken dat de meesten onder ons niet vatbaar zijn voor het zien van t.v. geweld. Volgens dr. Tom v.d. Voort is het zelfs zo dat films met een afschuwwekkende werking de agressie verlaagt.

De oudercommissie heeft wel gelijk dat we veel geweld op de t.v. zien. Maar het lijkt wel of de oudercommissie het idee heeft dat wij met machinegeweren door de school zullen gaan lopen, omdat we net het "A-team" op de video hebben gezien.

Wij hebben toch wel controle over de agressie ? In een onderzoek van dezelfde dr. Tom is gebleken dat wij meer controle hebben over de agressie dan de kinderen van de lagere school. De oudercommissie met z'n stomiteiten is dus duidelijk in de war met een andere leeftijds-groep !

Maak je dus maar niet druk of je beïnvloed wordt door de video, maar pas wel op dat je niet beïnvloed wordt door de oudercommissie ! Laat geen beslissingen nemen over je eigen plezier !!

Slot

Leerlingen leveren na elke schrijfronde hun map in. Ik beoordeel de map. Per kwartaal kiezen leerlingen uit twee opstellen er één voor een rapportcijfer. Het opstel wordt globaal beoordeeld op de tot dan toe onderwezen aspecten (doelgerichtheid, publiekgerichtheid, structuur, betrouwbaarheid, nieuwswaarde en taalgebruik).

We gebruiken de methode ook bij spreekbeurten, discussies, werkstukken. Zo vaak als mogelijk is er een gelegenheid tot herschrijven of herkansen op basis van het ontvangen commentaar. Vooral voor schrijven ligt daar m.i. de kracht. Je leert niet veel als je commentaar krijgt en je moet daarmee rekening houden als je een nieuw opstel schrijft. Je moet bij elk opstel weer zoveel energie besteden aan het ontwikkelen van een inhoud en het ontdekken van je kennis over het onderwerp, dat er voor meer retorische aspecten van het opstel weinig aandacht kan overblijven. Reviseren op basis van commentaar, dat is de crux. Want zo gaat het in het bedrijfsleven en bij de overheid ook : geen stuk gaat de deur uit voor het door vier, vijf handen is gegaan.

Reviseren voorkomt ook dat leerlingenrespons gezien wordt als "meestertje spelen". Even is het leuk om op de stoel van de meester te zitten, gewapend met het rode potlood en het cijferboekje. Maar commentaar geven aan elkaar wordt pas een leerzaam proces als je elkaar ermee verder helpt. Vriendjespolitiek doorbreek je zo ook met reviseren : een vriendje vriendelijk commentaar geven, wat door de vingers zien, is ernstig. Je berokkent hem juist schade omdat hij niet weet wat hij kan verbeteren.

Beoordelen, weten wat een tekst sterk maakt, wat een tekst sterker zou kunnen maken, is misschien het centrum van het schrijfproces. Maar beoordelen alleen is niet genoeg. Weten wat er aan de tekst mankeert, is nog heel iets anders dan de feilen te verbeteren. Ook daarom moet er herschreven worden, moeten beperkte herschrijfopdrachten gegeven worden, moeten oude teksten nog eens onder de loep genomen worden. Daarom ook moeten niet te veel eisen tegelijk aan de tekst gesteld worden. In onze cursus introduceren we per schrijfronde twee nieuwe aspecten van teksten. Beter zou nog zijn als we met minder tegelijk genoeg zouden kunnen nemen. Een groot voordeel van de aandacht op beoordelen (door leerlingen, eventueel) willen we tot slot noemen.

Als een docent moet gaan nadenken over hoe iets beoordeeld moet worden, denkt hij via een omweg na over de doelstellingen van zijn onderwijs. Toen de eerste auteur in 1978 besloot leerlingen elkaars teksten te laten beoordelen omdat zij een valider publiek waren voor de teksten die voor hen geschreven werden, moest hij als de wiedeweerga vragen gaan zitten bedenken waarmee je teksten kunt beoordelen. Want zelf had hij niet zo'n behoefte gehad aan vragen. Hij vertrouwde op zijn deskundigheid. Zo kwam van het een het ander. Toen de vragen er waren, moest hij leerlingen ook kunnen vertellen hoe je nu een doelgerichte tekst kunt maken. Waren zijn handreikingen voordien nog "breed" (liever : vaag) geweest, door de beoordelingsvragen werd ook het denken over het onderwijs in schrijven concreter. Daaruit vloeide, een nog lang niet volkomen, cursus voort. Maar een begin is er, nu is er een mooie "matching" tussen onderwijs en beoordelen.

Onderwijskundigen verlangen dat van ons, maar dan wel in de omgekeerde richting die hier bewandeld werd : niet eerst doelstellingen formuleren enz. ; nee, eerst beoordelingsvragen maken, in feite een zeer concreet doelstellingen denken evenwel. Wat de docenten in de vaksectie hebben ervaren, is dat deze stap ertoe leidde dat de beoordelingsaspecten bij schrijven een soort eenheidsbevorderend effect hadden op de rest van het onderwijs : zowel naar de vakonderdelen als naar andere leerlingen werd het denken gericht op deze tekstaspecten. Er gaat iets van coherentie gloren aan de einder.

In het voorgaande hebben we een beeld proberen te geven van de mogelijkheid leerlingen in te schakelen in het onderwijsleerproces. Zij blijken een taak aan te kunnen die gewoonlijk door de docent uitgeoefend wordt. Natuurlijk is niet alle commentaar even adequaat. Natuurlijk zijn niet alle beslissingen die Charlotte nam op grond van het commentaar de beste die mogelijk waren. Misschien

vindt u de herschreven versie wel slechter op sommige punten dan haar eerste versie. Vergeet niet dat we hier aan de hand van één leerling de praktijk hebben willen schetsen van zo'n aanpak. In een groot onderzoek onder leerlingen in 22 klassen werd aangetoond dat de resultaten gelijk waren als we leerlingen vergeleken die op onze manier werkten, met leerlingen die dezelfde cursus volgen, met dit verschil dat zij commentaar kregen van hun docent. Alle klassen gingen zeer sterk (gemiddeld) vooruit op doelgerichtheid, publiekgerichtheid, structuur en stijl (zie Rijlaarsdam, 1986).

Een belangrijke ontdekking in die studie was een groot docenteffect op de resultaten. In dat onderzoek gaf een docent namelijk les aan twee klassen. In de ene gaf hij de cursus met leerlingenrespons, in de andere met docent-feedback. Nu bleek dat sommige docenten veel meer met hun twee klassen bereikten dan hun collega's. We willen maar zeggen : geen methode is sterker dan de docent. Schrijf leuke onderwijsresultaten of tegenvallende resultaten niet te snel toe aan de methode. Verwacht van een methode niet te veel. Ook niet van deze.

Gert Rijlaarsdam en Gaby Dupré p/a SCO, Grote Bickersstraat 72, NL-1013 KS Amsterdam

GEANNOTEEERDE LITERATUUR

Bochardt, I en G. Rijlaarsdam (1984) Reageren op elkaars opstellen. Een onderzoek naar de bruikbaarheid van een didactisch beoordelingsinstrument. Projectpublicatie 2 van Z.W.O.-projecten. 'Onderzoek naar effecten van beoordeling door medeleerlingen op aspecten van de stelsvaardigheid'. S.C.O. Amsterdam.

Dit rapport bevat een verslag van een experiment waarin een negental leerlingen de commentaartaak en de commentaarverwerктаak bij leerlingenrespons hardopdenkend uitvoerden. Hieruit kan worden opgemaakt welke problemen zich allemaal voordoen als leerlingen zich voor zulke taken zien gesteld.

Rijlaarsdam, G. (1984) Leerlingenrespons : een kansrijke didactiek van het stellen. Een verslag van een literatuuronderzoek naar de effecten van leerlingenrespons (peer evaluation) op stelsvaardigheid, S.C.O. rapport 27. S.C.O. Amsterdam.

Deze literatuurstudie bevat een geordende opsomming van effecten die didactici aan "peer evaluation" - het schrijfonderwijs toeschreven. Tevens bevat het o.a. een overzicht van de onderzoeksliteratuur op dit gebied.

Rijlaarsdam, G. (1985) Wat leren leerlingen volgens eigen zeggen ? Effecten van leerlingenrespons, gemeten aan zelfrapportages. Lezing Congres Vereniging Interuniversitair Overleg Taalbeheersing. Tilburg, aug. 1984. Verscheen in H. Blok e.a., Moedertaalonderwijs in onderzoek. S.C.O. cahier 28. S.C.O. Amsterdam, 1984, p. 17-32. Eveneens verschenen in Moer. 1, 1985, p. 24-32 en in W.K.B. Koning (red.), Taalbeheersing in theorie en praktijk. Lezingen van het V.I.O.T.-taalbeheersingscongres, gehouden op 28, 29 en 30 augustus 1984 aan de Katholieke Hogeschool te Tilburg. Foris Publications. Dordrecht, 1985, p. 429-438. In dit artikel wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de leereffecten die leerlingen bij zichzelf waarnemen. Opvallend is dat zij vooral zeggen te leren van het verwerven van criteria.

Rijlaarsdam, G. (1986) Effecten van leerlingenrespons op aspecten van stelvaardigheid. Diss. U.v.A. S.C.O.-rapport 88. S.C.O. Amsterdam.

In dit proefschrift worden de opzet en de resultaten beschreven van een onderzoek waarin werd nagegaan of leerlingenrespons leidde tot betere prestaties dan docentfeedback. Bij het proefschrift horen twee bijlagenrapporten, waarin de experimentele onderwijsprogramma's en alle meetinstrumenten zijn opgenomen.

Rijlaarsdam, G. (1986) Reflectie in een schrijfcursus. In : Moer, nr. 5 (Themanummer Taalbeschouwen en reflecteren), p. 49-56.

In dit artikel wordt aan de hand van het werk van twee leerlingen beschreven wat leerlingen te berde brengen als zij reflecteren op hun schrijfproces en de eerste versie van hun opstel.

Rijlaarsdam, G. (1987) Schrijfboek. Een cursus doel- en publiekgericht schrijven op basis van informatie. Groningen, Wolters-Noordhoff. Dit is het cursusboek voor 15+, afgeleid van een experimenteel onderwijsprogramma. Het omvat vier schrijfronden die evenwel zeer eenvoudig uit te breiden zijn.

Rijlaarsdam, G. (1987) Docenthandleiding bij Schrijfboek. Dordrecht/Groningen. Zie ook Schrijfboek.

In de docenthandleiding worden mogelijkheden gegeven voor de planning van lessen met Schrijfboek. Verder bevat de handleiding allerlei instrumenten waarmee de docent de voortgang van schrijfprestaties en -attituden kan meten.

Rijlaarsdam, G. en G. Dupré. (1987) Leerlingenrespons : hoe leerlingen elkaars teksten lezen en becommentariëren. Over hoe dat praktisch kan. S.C.G.-rapport. Amsterdam, S.C.O., 1987.

In dit rapport wordt de stelcursus (zie Schrijfboek) beschreven aan de hand van een leerling uit de derde klas Atheneum. Alle stappen uit de cursus komen aan bod. Een verkorte versie verschijnt in Vonk, 1987.

Rijlaarsdam, G., W. Groeneweg en T. Weijers (1983) Een didactiek voor het ontwikkelen van communicatief inzicht : reageren op elkaars opstellen. In : Levende Talen, nr. 387, (themanummer Communicatief Taalonderwijs), p. 622-625.

In dit artikel wordt getracht de effecten van peer evaluation theoretisch te onderbouwen. Betoogd wordt dat het becommentariëren van anderen teksten tot zinvolle reflectie leidt over communicatie via teksten.

Rijlaarsdam, G. en R. Schoonen. (1987) Samenhang tussen schrijfpresstaties, attituden en schrijfangst. In : Levende Talen, nr. 417 (jan.), 1987, p. 14-15.

In dit artikel wordt een opvallend resultaat uit het effectonderzoek (Rijlaarsdam, 1986) gepresenteerd en toegelicht : het verband tussen schrijfprestatie en schrijfattituden lijkt nogal zwak te zijn. Betoogd wordt dat men schrijfonderwijs niet te zeer moet laten uitgaan van de premisse dat schrijfplezier een noodzakelijke voorwaarde is voor geslaagd schrijfonderwijs.

Triesscheijn, B. I. Bocharde en G. Rijlaarsdam (1984) Wat vind je van mijn opstel ? Leerlingen becommentariëren elkaars opstellen : praktijkervaringen van leerlingen en leraren. Projectpublicatie nr. 1. Z.W.O. project 'Onderzoek naar effecten van beoordeling door medeleerlingen op aspecten van de stelvaardigheid'. S.C.O. Amsterdam. Dit rapport bevat een verslag van een praktijkinventarisatie. Het bevat beschrijvingen van onderwijspraktijken van een tiental leraren, die alle, op verschillende wijze, leerlingen inschakelen als beoordelaars, lezers of commentatoren van elkaars werk. Ook werden leerlingen geïnterviewd over hun ervaringen met "peer evaluation".